

Paulus' brief aan de Romeinen

1. Romeinen voorop

Als er één bijbelboek een grote rol heeft gespeeld in de geschiedenis van de kerk en in het leven van haar gelovigen en haar theologen, is dat de Romeinenbrief geweest. Geen wonder. Want wie deze brief van Paulus ter hand neemt, krijgt het gevoel dat hij oog in oog staat met de bronnen van het christelijk geloof; hetzelfde gevoel dat je krijgt wanneer je tijdens je vakantie bij de bron van de Rijn of de Maas komt. "Dus hier begint het," denk je dan. Dat kun je ook zeggen van de Romeinenbrief: "Dus hier begint het."

Natuurlijk, ten diepste begint het bij de schepping en bij het volbrachte werk van Christus. Maar het nadenken over het geloof, het thematiseren van onderwerpen, het uiteenzetten van woorden en begrippen: dat vindt vooral plaats in de Romeinenbrief en sindsdien heeft de kerk op dat stramien voortgeborduurd.

Je zou denken dat dit ook de reden is geweest waarom degene die de boeken van het Nieuwe Testament heeft verzameld, de Romeinenbrief de eerste plaats heeft gegeven meteen ná de evangeliën en Handelingen, de min of meer historische boeken van het NT. Maar dat is slechts ten dele het geval. Een andere, vrij simpele reden dat de reeks van brieven met de Romeinenbrief begint, is dat men de brieven heeft geordend naar lengte. En inderdaad, Romeinen is 't langst. Paulus' meer persoonlijke brieven staan achteraan.

Al is het tegelijk aardig om te weten dat de Vroege Kerk, die een voorliefde had voor het getal zeven (denk aan de zeven brieven in Openbaring 2 en 3), de Romeinenbrief soms als de zevende brief noemt in de reeks van Paulus' brieven. Het getal zeven is immers symbool van de volheid en ook van de oecumene. Romeinen aan het slot van zo'n reeks is historisch niet misplaatst.

Het is in ieder geval voorlopig Paulus' laatste brief, die hij in vrijheid schreef, tijdens zijn derde zendingsreis, waarschijnlijk vanuit Corinthe, als afsluiting van zijn jarenlange werkzaamheden in Klein-Azië en Griekenland.

2. De situatie van de christelijke gemeente te Rome

Naar alle waarschijnlijkheid is de christelijke gemeente in Rome niet direct ontstaan door de prediking van één van de apostelen. De bijbel zelf geeft er althans geen informatie over. Eerder moeten we denken aan stichting door Joden die zich tijdens het Pinksterfeest van Handelingen 2 bekeerd hadden of door enkele personen die in Rom. 16 genoemd worden.

Ik zeg "gemeente", enkelvoud; beter is te spreken van "gemeenten",

meervoud. Het ziet er namelijk naar uit dat er in de brief sprake is van vijf onafhankelijke huisgemeenten (Rom. 16:5, 10, 11, 14, 15). De brief is dan waarschijnlijk ook niet voorgelezen tijdens een samenkomst van de gemeente als geheel, maar in deze verschillende huisgemeenten.

Duidelijk is wie de geadresseerden zijn. Er staat: "Aan allen die te Rome zijn, geliefden Gods en geroepen heiligen ..." (Rom. 1:7). Moeilijker is het de omstandigheden te achterhalen waarin de christelijke gemeente in Rome leefde en hoe die omstandigheden van invloed zijn geweest op de inhoud van de brief. Daarvoor moeten we eerst een aantal historische gegevens bekijken.

Sinds de tweede eeuw v.Chr. was er in Rome een omvangrijke Joodse gemeenschap. Deze gemeenschap was behoorlijk gegroeid, nadat Israël in 63 v.Chr. bij het Romeinse rijk was ingelijfd en een grote groep gevangenen uit Palestina naar Rome was gedeporteerd. In 49 n.Chr. verdreef keizer Claudius deze Joden uit Rome (Hand. 18:2). Daardoor veranderden de gemeenten van samenstelling: in het begin bestonden ze gemeenten zowel uit Joodse als uit niet-Joodse christenen; maar vanaf het jaar 49 vooral uit christenen van heidense, dwz. niet-Joodse afkomst.

Na de dood van Claudius keerden de Joden terug naar Rome, zoals Priscilla en Aquila (Rom. 16:3; zie ook Hand. 18:2). Deze terugkomst van de Joodse christenen heeft waarschijnlijk tot integratieproblemen geleid in de gemeenten, die inmiddels voor het grootste deel bestonden uit leden met een niet-Joodse achtergrond. Het zijn deze problemen die we tussen de regels door in de Romeinenbrief terugzien.

3. Aanleiding

Uit de tekst van Romeinen kunnen we afleiden dat de apostel Paulus twee bedoelingen heeft gehad om deze brief te schrijven aan een gemeente die hij niet zelf had gesticht. Hij wil allereerst de christenen in Rome een hart onder de riem steken door ze te laten delen in "enige geestelijke gave" om zo ook bij hen "enige vrucht te hebben", zoals elders het geval was (1:11-13). Daarnaast wil hij zijn werkterrein naar het westen uitbreiden en hij denkt via Rome naar Spanje te kunnen afreizen. Maar voor die tijd moet hij eerst de gaven die hij in Macedonië en Achaje heeft ingezameld naar de christenen in Jeruzalem brengen. Hij bereidt de gelovigen in Rome daarmee voor op zijn komst en vraagt hun hulp om zijn voorgenomen reis naar Spanje te realiseren (15:22-29).

Toch verklaren deze twee redenen onvoldoende waarom de brief zo lang is en waarom er zoveel theologische thema's aan de orde komen. We moeten ons daarvoor afvragen wat precies de *aard* is van de Romeinenbrief.

Gaat het om een tekst waarin specifieke problemen van de gemeenten in Rome behandeld worden? Of schrijft Paulus een algemene brief waarin hij zijn boodschap samenvat, zonder dat die speciaal met de situatie van de christenen in Rome verband houdt? Of is de brief allebei: een samenvatting van wat Paulus leert én een bemoediging met het oog op de specifieke noden van de gemeenten in Rome? Moeten we uitgaan van verschillende bedoelingen of springt een bedoeling eruit?

4. Eenheid

We kunnen de brief het beste begrijpen als we de eenheid van de gemeente in Rome als *het belangrijkste thema* zien en de brief als een samenhangend geheel beschouwen. Paulus hamert, meteen vanaf het begin en eigenlijk de hele brief door, op de wereldwijde reikwijdte van het evangelie, dat bestemd is voor Joden én niet-Joden, die in en door Christus vergaderd worden om zo samen één volk te vormen (1:5, 16-17; 3:29-30; 4:9 enz.).

Wanneer Paulus aan het vermanende deel van zijn brief begint en daar voortbouwt op de basis die hij in de eerste elf hoofdstukken heeft gelegd, benadrukt hij ook dat de christenen onderling één moeten zijn. De eenheid is in feite de rode draad in de hoofdstukken 12-15.

Daarom trekt de apostel in 14:1-15:13 te velde tegen de hoogmoed van de sterken tegenover de zwakken. De sterken zijn in dit verband niet-Joodse christenen die zich vrij weten van de wet en neerkijken op de zwakken. De zwakken zijn de christenen van Joodse afkomst die zich nog in bepaalde opzichten aan de wet gebonden voelen.

Deze problematiek vinden we ook terug in het eerste deel van de brief, maar dan precies andersom. In de hoofdstukken 1-3 worden juist de Joden opgeroepen hun hoogmoed te temperen. Buiten het evangelie om hebben ze helemaal geen bevoorrechte positie. Zij zijn net zo min als de heidenen te verontschuldigen tegenover God en Zijn oordeel (2:1). De heidenen worden op hun beurt in de hoofdstukken 9-11 opgeroepen de Joden niet te minachten, want al zijn de Joden ver van God verwijderd geraakt vanwege hun weigering te geloven en door Gods raad, ze blijven historisch gezien bevoorrecht. God heeft Zijn volk niet vergeten.

5. Inhoud

Op een zeer diepe wijze fundeert Paulus zijn oproep de eenheid te bewaren en in een nieuw godzalig leven te wandelen: "Ik bid u dan broeders, *door de ontfermingen Gods*" (12:1). De ontferming, de barmhartigheid van God dient in de

gemeente te *blijken*.

Deze barmhartigheid heet in de hoofdstukken 1-11 de *gerechtigheid Gods*. Dat is het woord dat de grondtoon vormt van heel de Romeinenbrief, het woord dat mannen als Augustinus en Luther, Calvijn en Kohlbrugge zo sterk aangesproken en vertroost heeft. Want met deze gerechtigheid heeft God Zichzelf recht gedaan en zo ook de mens (Rom. 3:21-26), zodat de mens wie hij ook is, Jood of heiden, enkel en alleen door het geloof gerechtvaardigd wordt (Rom. 3:27-30), om niet, uit Gods genade, door de verlossing die in Christus Jezus is.

6. *Opbouw*

De opbouw van de brief is als volgt: na een inleiding formuleert de apostel de kern van zijn boodschap in Rom. 1:16-17. Daarna beschrijft hij het oordeel van God over de zondigheid van alle mensen (Rom. 1:18-3:20). In Rom. 3:21-30 geeft hij Gods definitieve reactie daarop weer, namelijk de verlossing die in Christus Jezus is, in Wie – zoals Paulus al schreef in Rom. 1:17 – de rechtvaardigheid Gods is geopenbaard. Dan volgt Rom. 3:31, een vers dat de spil van heel de brief genoemd kan worden: “Doen wij dan de wet te niet door het geloof? Stellen wij haar daardoor buiten werking? Dat zij verre! Volstrekt niet; veeleer bevestigen wij de wet.”

De rest van de brief doet eigenlijk niets anders dan dit te bewijzen en uit te werken, waarbij “wet” de dubbele betekenis heeft van gebod Gods en Oude Testament. In Rom. 4 laat Paulus hoe dat “werkte” bij “Abraham, onze vader”: ook bij hem ging het al om het geloof.

In Rom. 5:1-11 werkt de apostel het begrip rechtvaardiging verder uit, waarna hij in Rom. 5:12-21 Adam en Christus vergelijkt om aan te tonen dat, zoals door de misdaad van één mens, de eerste Adam, de zonde in de wereld is gekomen, zo ook door één Mens, Christus, de tweede Adam, de rechtvaardigheid en de genade over alle mensen komt.

In Rom. 6 stelt Paulus dat aan onze rechtvaardigverklaring door God een echt en levend geloof dient te beantwoorden. Het geloof is immers meer dan een leer. Anders zou het verwijt van Joodse zijde terecht zijn, namelijk dat de christenen zeggen: “Laat ons het kwade doen, opdat het goede daaruit voortkome” (Rom. 3:8).

In Rom. 7 betoogt Paulus dat onze verandering onherroepelijk is. Maar – zo laat hij uitvoerig in dit hoofdstuk zien – dat betekent niet dat onze oude mens ons geen parten meer speelt. Integendeel. Want wij zijn vleselijk, verkocht onder de zonde (Rom. 7:14). Steeds weer worden wij gevangen genomen

onder de wet der zonde, die in onze leden is (Rom. 7:23). Nochtans, de zonde is wég, door Jezus Christus, onze Heere. Daarom hebben wij een vermaak in Gods wet naar de inwendige mens (Rom. 7:22).

Niettemin, in hoofdstuk 7 overheerst het “ik ellendig mens, wie zal mij verlossen?” Rom. 8 ademt met zijn positieve beschrijving van de rechtvaardiging een andere sfeer, waarin het nieuwe leven van de christen gekarakteriseerd wordt als een leven uit en naar de Geest. “Zo is er dan nu geen verdoe-menis voor degenen die in Christus Jezus zijn, die niet naar het vlees wandelen, maar naar de Geest.” Zoals je zou kunnen zeggen dat Rom. 7 het Oude Testament samenvat, geeft Rom. 8 het wezen en het leven weer van het Nieuwe Testament. Het hoofdstuk eindigt met Paulus’ machtige triomflied over de zekerheid van het geloof: “Want ik ben verzekerd.”

Dan volgen Rom. 9-11, waarin al het voorgaande nog eens concreet wordt toegepast op en geïllustreerd aan de geschiedenis van Israël. Vooral belangrijk in deze hoofdstukken is Paulus’ vraag: “Heeft God Zijn volk versto-ten?” Dat laat zich immers denken, waar Israël niets wil weten van de rechtvaardiging van de goddeloze. Paulus’ niet mis te verstane antwoord is: “Dat zij verre!” Kijk maar naar mij, zegt hij als het ware: “ik ben ook een Israëliet.”

Vanaf Rom. 12 tot en met halverwege hoofdstuk 15 doet Paulus een ap-pèl op de gemeente om in een nieuw, godzalig leven te wandelen. “Word ver-anderd door de vernieuwing van uw gemoed,” zo draagt hij zijn medechriste-nen op. Want dat is “een levende, heilige en Gode welbehagelijke offerande” (Rom. 12:1-2). Rom. 13 bevat de bekende passage over de overheid als Gods dienares.

In de tweede helft van hoofdstuk 15 alsook in hoofdstuk 16 gaat Paulus zijn brief besluiten. Hij doet dat net als in andere brieven met persoonlijke me-dedelingen, groeten e.d. De allerlaatste woorden van zijn brief vormen een lof-prijzing: “De alleen wijze God zij door Jezus Christus de heerlijkheid in der eeuwigheid.”

Zo schildert Paulus heel het leven met en voor en uit God. Geen wonder dat – zoals ik in het begin zei – we voor ons gevoel in deze brief bij de bronnen van ons geloof staan. Geen wonder ook dat de opbouw van Romeinen lei-draad is geworden voor onze Catechismus. De hoofdstukken 1-3 behandelen namelijk onze ellende, 4-8 onze verlossing en 12-16 onze dankbaarheid.

7. Tenslotte

Met twee citaten van onze reformatoren wil ik mijn inleiding besluiten. Eerst een woord van Calvijn: “Ik weet niet of het wel de moeite zou lonen, wanneer

ik mij geruime tijd zou ophouden om de voortreffelijkheid van deze brief te prijzen. Allereerst beklemmt mij namelijk de vrees, dat hij door mijn lofredenen – welke zonder twijfel ver beneden de maat van zijn grootheid zouden blijven – alleen maar zou worden verdonkerd. En hier komt voorts bij dat deze brief terstond, bij de eerste aanblik, zichzelf veel beter verklaart dan met welke woorden ook zou kunnen worden beschreven.”

Luther heeft het laatste woord. Hij zegt ergens machtig vertroostend: “Wanneer het hart van iemand die in Christus gelooft, hem beschuldigt en aanklaagt en tegen hem getuigt dat hij verkeerd heeft gedaan, dan wendt dat hart zich zo snel mogelijk daarvan af en neemt het zijn toevlucht tot Christus en zegt: *Hij* heeft genoeg gedaan, *Hij* is rechtvaardig, *Hij* is mijn verdediging, *Hij* is voor mij gestorven en *Hij* heeft Zijn gerechtigheid tot de mijne gemaakt en mijn zonde tot de Zijne. En heeft Hij mijn zonde tot de Zijne gemaakt, dan heb ik ze niet meer! Dan ben ik vrij! En heeft Hij Zijn gerechtigheid tot de mijne gemaakt, dan ben ik rechtvaardig met dezelfde gerechtigheid als Hij. Mijn zonde kan Hem niet verslinden, maar zij wordt zelf verslonden in de oneindige afgrond van Zijn gerechtigheid. Zo is God het Die verdedigt; het mensenhart is het dat aanklaagt. Wat een verhouding! Maar zó ligt het, juist zo!”